Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MACIEJ SZPUNAR
2 päivänä toukokuuta 2018 [1]

Asia C-214/17

Alexander Mölk
vastaan
Valentina Mölk

(Ennakkoratkaisupyyntö – Oberster Gerichtshof (ylin tuomioistuin, Itävalta))

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeudellisissa asioissa – Haagin pöytäkirja elatusvelvoitteisiin sovellettavasta laista – Elatusapu – Tilanne, jossa elatusapuun oikeutetun ja elatusvelvollisen asuinpaikat ovat eri jäsenvaltioissa – Elatusvelvollisen kanne elatusmaksun määrän alentamiseksi – Sovellettavan lain määrittäminen

I Johdanto

1. Tämä on järjestyksessä toinen ennakkoratkaisupyyntö, jossa Oberster Gerichtshof (ylin tuomioistuin, Itävalta) pyytää unionin tuomioistuinta tulkitsemaan vuoden 2007 Haagin pöytäkirjaa. [2]

2. Tällä kertaa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen epäilykset koskevat vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan tulkintaa. Tässä säännössä määrätään, että jos elatusapuun oikeutettu vaatii elatusapua sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelallisen asuinpaikka on, kyseisessä asiassa elatusvelvoitteeseen lähtökohtaisesti sovellettava laki on tuomioistuinvaltion laki (lex fori).

3. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii saamaan selvyyden kysymykseen, sovelletaanko lex foria myös elatusvelvollisen vireille panemaan oikeudenkäyntiin. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen epäilykset, joita käsiteltävä ennakkoratkaisupyyntö koskee, ovat syntyneet elatusvelvollisen asuinpaikan tuomioistuimessa käytävän menettelyn yhteydessä, jossa tämä elatusvelvollinen vaatii alentamaan tuomioistuimen elatusapuun oikeutetun vireille panemassa asiassa tämän valtion lain perusteella vahvistaman siihen saakka maksetun elatusavun määrää.

1 Alkuperäinen kieli: puola.

2 Pöytäkirja on 23.11.2007 tehdyn Haagin pöytäkirjan tekemisestä Euroopan yhteisön toimesta 30.11.2009 tehdyn neuvoston päätöksen 2009/941/EY liitteenä (EUVL 2009, L 331, s. 17; jäljempänä Haagin vuoden 2007 pöytäkirja). Ensimmäinen ennakkoratkaisupyyntö koski vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 2 kohdan soveltamista menettelyssä, jossa elatusapuun oikeutettu vaati takautuvan elatusavun maksamista tätä menettelyä edeltävältä ajalta. Kyseinen pyyntö odottaa unionin tuomioistuimen ratkaisua. Esitin tässä asiassa ratkaisuehdotuksen 30.1.2018. Ks. ratkaisuehdotukseni KP (C-83/17, EU:C:2018:46). On huomattava, että asiassa KP on toisin kuin nyt käsiteltävässä asiassa kyse tilanteesta, jossa elatusvelvoitesuhteen toisen osapuolen asuinpaikka muuttui elatusapua koskevan ratkaisun kannalta merkityksellisenä ajankohtana.

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin oikeus

1 Haagin vuoden 2007 pöytäkirja

4. Haagin vuoden 2007 pöytäkirjan 3 artiklan 1 kohdassa, 4 artiklan 1 kohdan a alakohdassa ja 4 artiklan 3 kohdassa määrätään seuraavaa:

”3 artikla

Yleissääntö sovellettavasta laista

1. Elatusvelvoitteisiin sovelletaan sen maan lakia, jossa elatusapuun oikeutetun asuinpaikka on, ellei tässä pöytäkirjassa toisin määrätä.

– –

4 artikla

Tiettyjä elatusapuun oikeutettuja suosivat erityissäännöt

1. Seuraavia määräyksiä sovelletaan elatusvelvoitteisiin, joissa on kyse:

a) vanhempien elatusavusta lapsilleen;

– –

3. Sen estämättä, mitä 3 artiklassa määrätään, sovelletaan tuomioistuinvaltion lakia, jos elatusapuun oikeutettu on saattanut asian sen valtion toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi, jossa elatusvelvollisella on asuinpaikka. Jos elatusapuun oikeutettu ei kuitenkaan voi saada elatusapua elatusvelvolliselta tämän lain nojalla, sovelletaan elatusapuun oikeutetun asuinpaikan lakia.

– –”

5. Haagin vuoden 2007 pöytäkirjan 7 artiklan, jonka otsikko on ”Sovellettavan lain valinta tiettyä menettelyä varten”, 1 kohdan sanamuoto on seuraava:

”Sen estämättä, mitä [Haagin vuoden 2007 pöytäkirjan] 3–6 artiklassa määrätään, elatusapuun oikeutettu ja elatusvelvollinen voivat tietyssä valtiossa tapahtuvaa tiettyä menettelyä varten nimenomaisesti valita kyseisen valtion lain sovellettavaksi elatusvelvoitteeseen.”

6. Haagin vuoden 2007 pöytäkirjan 8 artiklan, jonka otsikko on ”Sovellettavan lain valinta”, 1 kohdan b alakohdan mukaan sen estämättä, mitä 3–6 artiklassa määrätään, elatusapuun oikeutettu ja elatusvelvollinen voivat milloin tahansa valita sellaisen valtion lain, jonka kansalainen jompikumpi osapuolista on valinnan tekohetkellä, sovellettavaksi elatusvelvoitteeseen.

2 Asetus N:o 4/2009

7. Säännökset, jotka koskevat kansainvälistä toimivaltaa elatusvelvoitteita koskevissa asioissa, on sisällytetty asetuksen (EY) N:o 4/2009[3] II lukuun (”Toimivalta”). Niistä keskeisessä asemassa on tämän asetuksen 3 artikla, jonka otsikko on ”Yleiset säännökset” ja jossa säädetään seuraavaa:

”Elatusvelvoitteita koskevissa asioissa ovat jäsenvaltioissa toimivaltaisia:

a) vastaajan asuinpaikan tuomioistuin, tai

b) velkojan asuinpaikan tuomioistuin, tai

– –”

8. Asetuksen N:o 4/2009 5 artiklassa, jonka otsikko on ”Vastaajan saapuville tuloon perustuva toimivalta”, säädetään seuraavaa:

”Sen toimivallan lisäksi, joka tuomioistuimella on tämän asetuksen muiden säännösten nojalla, jäsenvaltion tuomioistuin on toimivaltainen, jos vastaaja vastaa kyseisessä tuomioistuimessa. Tätä säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, jos vastaaja on vastannut kiistääkseen toimivallan.”

III Pääasian tosiseikat

9. Alexander Mölk, joka on velallinen elatusvelvoitesuhteessa, jota pääasia koskee, on elatusapuun oikeutetun Valentina Mölkin isä. Elatusvelvollisen Alexander Mölkin asuinpaikka on ollut muutaman vuoden Itävallassa, kun taas elatusapuun oikeutetun Valentina Mölkin asuinpaikka on Italiassa.

10. Elatusvelvollisella on Bezirksgericht Innsbruckin (Innsbruckin piirioikeus, Itävalta) 10.10.2014 tekemän päätöksen perusteella velvollisuus maksaa elatusapuun oikeutetulle 650 euroa elatusapua kuukaudessa. Elatusapua koskeva ratkaisu tehtiin Itävallan lain perusteella. Elatusapuun oikeutettu pani vireille menettelyn, jossa tehtiin päätös 10.10.2014.

11. Elatusvelvollinen vaati vuonna 2015 Bezirksgericht Innsbruckissa elatusavun määrän alentamista 650 eurosta 490 euroon 1.2.2015 lukien.[4] Elatusvelvollinen totesi kyseisen hakemuksen perusteluissa, että hänen tulonsa olivat vähentyneet hänelle aiemmin myönnetyn vuosittaisen palkkion pois jäämisen vuoksi. Elatusapuun oikeutettu vaati tämän hakemuksen hylkäämistä.

12. Bezirksgericht Innsbruck hylkäsi 11.12.2015 tekemällään päätöksellä elatusavun määrän alentamista koskevan hakemuksen. Tämän tuomioistuimen mielestä elatusvelvollisen hakemus oli käsiteltävä Italian lain perusteella, koska elatusapuun oikeutetun asuinpaikka on Italiassa.

3 Toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä elatusvelvoitteita koskevissa asioissa 18.12.2008 annettu neuvoston asetus (EUVL 2009, L 7, s. 1; oikaisu EUVL 2011, L 131, s. 26).

4 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin käyttää ennakkoratkaisupyynnössä ilmaisuja, jotka osoittavat, että sekä elatusapuun oikeutetun elatusapuun liittyvästä vaatimuksesta että elatusavun määrän alentamista koskevasta vaatimuksesta käytetään nimitystä ”hakemus”. Johdonmukaisesti tällaisen hakemuksen johdosta vireille pannun menettelyn osapuolista käytetään nimityksiä ”hakija” ja ”vastapuoli”. Oletan, että tällaisen ratkaisun sanelee kyseisen menettelyn luonne Itävallan menettelysäännösten perusteella, joissa tällä tavoin vältetään elatusapua koskevan asian pitämistä oikeudenkäyntinä, jossa ”hakijan” ja ”vastapuolen” prosessuaaliset roolit vastaisivat ”kantajan” ja ”vastaajan” prosessuaalista roolia. Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan puolankielisessä versiossa kuitenkin esimerkiksi tämän pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohta ei koske elatusapuun oikeutetun hakemuksen jättämistä (zgłoszenie wniosku) vaan kanteen nostamista (wytoczenie powództwa). Tietyissä muissa kieliversioissa käytetään sen sijaan yleisluonteisempia ilmaisuja, jotka eivät ota kantaa tähän kysymykseen. Esimerkiksi ranskankielisessä versiossa on ilmaisu ”le créancier a saisi l’autorité compétente”, englanninkielisessä versiossa ”the creditor has seized the competent authority” ja saksankielisessä versiossa ”die berechtigte Person die zuständige Behörde – – angerufen”. Asetuksessa N:o 4/2009, johon toisessa ennakkoratkaisukysymyksessä viitataan, unionin lainsäätäjä käytti kuitenkin käsitteitä kantaja ja vastaaja, ei taasen hakija ja vastapuoli. Tämän johdosta käytän tässä ratkaisuehdotuksessa asetuksessa N:o 4/2009 käytettyjä käsitteitä (kantaja, vastaaja) siellä, missä se on tarpeen asianosaisten prosessuaalisten roolien määrittelemiseksi.

13. Valittaja valitti Landesgericht Innsbruckin (osavaltion tuomioistuin, Innsbruck, Itävalta) 11.12.2015 tekemästä päätöksestä. Muutoksenhakutuomioistuin vahvisti 9.3.2016 tekemällään päätöksellä ensimmäisen asteen tuomioistuimen päätöksen.

14. Toisin kuin ensimmäisen asteen tuomioistuin muutoksenhakutuomioistuin katsoi kuitenkin, että elatusavun määrän alentamista koskevan hakemuksen arviointiin on sovellettava Itävallan lakia. Elatusavusta on nimittäin päätetty 10.10.2014 tehdyllä päätöksellä Itävallan lain perusteella. Haagin pöytäkirjan 3 artiklan 2 kohdan (”Siinä tapauksessa, että elatusapuun oikeutetun asuinpaikka muuttuu, uuden asuinpaikan lakia sovelletaan muutoksen tapahtumishetkestä lähtien”) mukaisesti taasen sovellettava laki voi muuttua, jos ne tosiseikat, joiden perusteella tähän pöytäkirjaan sisällytetyt lainvalintasäännöt määrittävät elatusvelvoitteeseen sovellettavan lain, ovat muuttuneet. Koska 10.10.2014 tehdyn päätöksen jälkeen kummankaan elatusvelvoitesuhteen osapuolen asuinpaikka ei ole muuttunut, – muutoksenhakutuomioistuimen mielestä – tähän velvoitteeseen sovellettava laki ei voinut vaihtua. Tämän tuomioistuimen mielestä erilaisen näkemyksen omaksuminen, jonka mukaan sovellettava laki voi vaihtua, vaikka tällaiset tosiseikat eivät muutu, voisi johtaa tilanteeseen, jossa keskenään kilpailevia tapauksesta riippuen elatusavun määrän korotusta ja alentamista koskevia hakemuksia arvioitaisiin eri sovellettavien lakien perusteella.

15. Elatusvelvollinen valitti 9.3.2016 tehdystä päätöksestä ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen. Valittajan mielestä elatusvelvoitteen arviointiin olisi sovellettava Italian lakia. Kyseisen lain asianmukaisen soveltamisen pitäisi lisäksi johtaa elatusavun määrän alentamista koskevan hakemuksen hyväksymiseen.

IV Ennakkoratkaisukysymys ja asian käsittely unionin tuomioistuimessa

16. Näissä olosuhteissa Oberster Gerichtshof päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko elatusvelvoitteisiin sovellettavasta laista vuonna 2007 tehdyn Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa, luettuna yhdessä 3 artiklan kanssa, tulkittava siten, että elatusvelvollisen tekemään hakemukseen, joka koskee lainvoimaisella päätöksellä vahvistetun elatusmaksun alentamista tulotason muuttumisen vuoksi, sovelletaan elatusapuun oikeutetun asuinmaan lakia myös siinä tapauksessa, että tuomioistuin on vahvistanut siihen saakka maksettavan elatusmaksun elatusvelvoitteisiin sovellettavasta laista vuonna 2007 tehdyn Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan mukaisesti elatusapuun oikeutetun hakemuksesta sen valtion lain mukaan, jossa elatusvelvollisella edelleenkin on asuinpaikka?

Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi:

2) Onko elatusvelvoitteisiin sovellettavasta laista tehdyn Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa tulkittava siten, että elatusapuun oikeutettu ’saattaa asian’ sen valtion, jossa elatusvelvollisella on asuinpaikka, toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi myös siinä tapauksessa, että elatusvelvollinen on pannut menettelyn vireille kyseisessä viranomaisessa ja elatusapuun oikeutettu vastaa asiassa kiistämällä vaatimuksen aineellisesti [asetuksen N:o 4/2009] 5 artiklassa tarkoitetulla tavalla?”

17. Ennakkoratkaisupyyntö jätettiin unionin tuomioistuimen kirjaamoon 25.4.2017.

18. Kirjallisia huomautuksia esittivät Alexander Mölk, Portugalin hallitus ja Euroopan komissio.

V Asian tarkastelu

A Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

19. Ensimmäisellä ennakkoratkaisukysymyksellä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, tarkoittaako se, että elatusapuun oikeutettu on pyytänyt vahvistamaan elatusavun sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelallisella on asuinpaikka, ja tämä viranomainen on antanut päätöksen kyseisessä valtiossa voimassa olevan lain perusteella (vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohta), että tämän valtion lakia olisi sovellettava myös elatusvelvollisen myöhemmin vireille panemaan menettelyyn, jonka tarkoituksena on muuttaa elatusavun määrää. Kuten tämän kysymyksen sisällöstä ja ennakkoratkaisupyynnössä esitetyistä tosiseikoista käy ilmi, kyse on tilanteesta, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka ei ole muuttunut. Lisäksi tämän pyynnön sisällöstä käy ilmi, että myöskään elatusapuun oikeutetun asuinpaikka ei muuttunut.

20. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin mainitsee ennakkoratkaisupyynnössä kaksi tätä kysymystä koskevaa erilaista näkemystä.

21. Ensimmäisen näkemyksen mukaan vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa sovelletaan ainoastaan elatusapuun oikeutetun vireille panemiin menettelyihin. Tässä asiayhteydessä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin viittaa ennen kaikkea Andrea Bonomin selitysmuistioon.[5] Tämän muistion 67 kohdassa todetaan, että tuomioistuinvaltion lain soveltaminen asiassa on perusteltua silloin, kun elatusapuun oikeutettu vaatii elatusapua sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on. Liian pitkälle menisi sen sijaan tuomioistuinvaltion lain (elatusvelvollisen asuinpaikan lain) soveltaminen tilanteessa, jossa asian on pannut vireille elatusvelvollinen.

22. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että tällä näkemyksellä on omat kannattajansa oikeuskirjallisuudessa. Siinä nimittäin todetaan, että elatusvelvollisen vireille panemissa menettelyissä elatusvelvoitteeseen sovellettava laki on sen maan laki, jossa elatusapuun oikeutetun asuinpaikka on (vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 3 artiklan 1 kohta).

23. Toisen näkemyksen mukaan taasen lakia, jonka perusteella elatusavusta on alun perin päätetty elatusapuun oikeutetun vireille panemassa menettelyssä, olisi sovellettava myös myöhempään elatusvelvollisen vireille panemaan menettelyyn. Muussa tapauksessa elatusvelvollinen voisi jopa suhteellisen lyhyenkin ajanjakson jälkeen panna vireille uuden menettelyn, jossa ei sovellettaisi sen valtion lakia, jonka perusteella tuomioistuin on vahvistanut siihen saakka maksettavan elatusavun elatusapuun oikeutetulle. Tämä rajoittaisi elatusapuun oikeutetun oikeutta valita elatusvelvoitteeseen sovellettavaksi laiksi sen valtion laki, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on.

1 Osapuolten näkemykset

24. Alexander Mölk katsoo, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdassa määritetään elatusvelvoitteeseen sovellettava laki ainoastaan sellaisten menettelyjen osalta, jotka elatusapuun oikeutettu panee vireille sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on. Tätä sääntöä ei sen sijaan sovelleta elatusvelvollisen vireille panemissa menettelyissä.

5 A. Bonomin vuoden 2007 Haagin pöytäkirjaa koskeva selitysmuistio, *Actes et documents de la Vingt et unième session de la Conférence de La Haye* (2007) (saatavilla myös sähköisessä muodossa: https://www.hcch.net/fr/publications-and-studies/details4/?pid=4898&dtid=3). Kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevässä Haagin konferenssissa laadittuja asiakirjoja koskevat selitysmuistiot eivät tosin ole sitovia. Ne sisältävät kuitenkin niiden sääntöjen tulkintaa koskevia hyödyllisiä ohjeita. Muistioiden tarkoitus on nimittäin selittää sitä, minkä merkityksen Kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevässä Haagin konferenssissa laadituille eri asiakirjoille niiden valmisteluun osallistuneet valtuuskunnat halusivat antaa. Ks. https://www.hcch.net/fr/publications-and-studies/publications2/explanatory-reports.

25. Komission näkemys noudattaa tätä henkeä. Se toteaa, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohta on luonteeltaan poikkeussääntö, ja siksi sitä on tulkittava suppeasti. Komissio viittaa tässä asiayhteydessä A. Bonomin selitysmuistion 67 kohtaan ja toteaa, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa ei sovelleta menettelyissä, jotka elatusvelvollinen on pannut vireille sen valtion viranomaisessa, jossa kyseisen elatusvelvollisen asuinpaikka on. Tämä voi kylläkin toisinaan johtaa tilanteeseen, jossa sovelletaan toisen valtion lakia kuin sen valtion, jonka lain perusteella on päätetty elatusavusta elatusapuun oikeutetun aiemmin vireille panemassa menettelyssä. Komission mielestä tällainen riski on kuitenkin sisällytetty vuoden 2007 Haagin pöytäkirjassa käyttöön otettujen lainvalintasääntöjen järjestelmään.

26. Portugalin hallitus taasen katsoo, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklalla otetaan käyttöön erityiset lainvalintasäännöt, joiden tarkoituksena on tiettyjen elatusapuun oikeutettujen ryhmien suosiminen. Esittäessään vaatimuksen sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelallisen asuinpaikka on, elatusapuun oikeutettu voi pyrkiä lex forin soveltamiseen elatusavun arviointiin sovellettavana lakina. Tämän johdosta, kun olosuhteet eivät ole muuttuneet, tämän valtion lakia olisi sovellettava elatusvelvoitteen arviointiin myös myöhemmissä menettelyissä. Kyseisen hallituksen mielestä vastakkainen näkemys johtaisi tilanteeseen, jossa keskenään kilpailevia tapauksesta riippuen elatusavun määrän korotusta tai alentamista koskevia hakemuksia arvioitaisiin kahden eri oikeusjärjestyksen perusteella.

2 Alustava toteamus

27. Ensiksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys ei pääosin koske sitä, pitäisikö vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa soveltaa pääasiassa. Tätä kysymystä koskee nimittäin toinen ennakkoratkaisukysymys. Ensimmäisellä ennakkoratkaisukysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, ulottuvatko vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan soveltamisen vaikutukset yhdessä menettelyssä myös myöhempiin tätä samaa elatusvelvoitetta koskeviin menettelyihin ja tarkemmin sanottuna elatusvelvollisen elatusavun määrän alentamiseksi vireille panemaan menettelyyn.

28. Mielestäni tämä merkitsee, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan sanamuotoon perustuvan tulkinnan perusteella ei voida esittää yksiselitteisiä päätelmiä ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastaamiseksi. Tämän säännön perusteella on nimittäin selvää, että lex foria sovelletaan menettelyssä, jonka elatusapuun oikeutettu on pannut vireille sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelallisen asuinpaikka on. Tämä sääntö ei sen sijaan ratkaise sitä, vaikuttaako lex forin soveltaminen tällaisessa menettelyssä myöhempiin tätä samaa elatusvelvoitetta koskeviin menettelyihin, jotka elatusvelvollinen on pannut vireille. Katson siten, että ensimmäistä ennakkoratkaisukysymystä on käsiteltävä vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan systematiikan ja vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan tarkoituksen valossa.

3 Lex forin soveltaminen vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan perusteella tämän pöytäkirjan muiden sääntöjen valossa, jotka sallivat elatusvelvoitteisiin sovellettavan lain valinnan

a) Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohta sääntönä, joka sallii elatusapuun oikeutetun valita elatusvelvoitteeseen sovellettavan lain

29. Portugalin hallituksen näkemys – vastaavasti kuin tietyt ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mainitsemista näkemyksistä – perustuu käsitykseen, että kieltäytyminen soveltamasta myöhempään oikeudenkäyntiin tätä lakia, jota sovellettiin aiempaan menettelyyn Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan perusteella, rajoittaisi elatusapuun oikeutetun tässä säännössä vahvistettuja oikeuksia. Tämän näkemyksen lähtökohtana on, että elatusapuun oikeutettu voi valita elatusvelvoitteeseen sovellettavan lain esittämällä elatusapua koskevan vaatimuksen sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelallisen asuinpaikka on.

30. Mielestäni on kuitenkin epäselvää, kuvastaako tämä näkemys asianmukaisesti vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan roolia tässä pöytäkirjassa käyttöön otettujen lainvalintasääntöjen järjestelmässä.

31. Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan perusteella elatusvelvoitteeseen lähtökohtaisesti sovellettava laki on sen valtion laki, jossa elatusapuun oikeutetun asuinpaikka on (tämän pöytäkirjan 3 artiklan 1 kohta). Tietyntyyppisten elatusvelvoitteiden osalta vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan laatijat määräsivät kuitenkin erityiset lainvalintasäännöt. Kyse on erityisesti vanhempien elatusavusta lapsilleen (vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 1 kohdan a alakohta).

32. Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 2, 3 ja 4 kohtaan sisällytettyjen lainvalintasääntöjen tavoitteena on sen lain määrittäminen, jota voidaan seuraavaksi soveltaa elatusvelvoitteen arviointiin sovellettavana lakina, jos elatusapuun oikeutettu ei kykene lähtökohtaisesti tähän velvoitteeseen sovellettavan lain nojalla saamaan elatusapua elatusvelvolliselta.

33. Niiden menettelyiden osalta, joissa sovelletaan vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 2 kohtaa, lähtökohtaisesti elatusvelvoitteeseen sovellettava laki on – tämän pöytäkirjan 3 artiklan mukaan – sen valtion laki, jossa elatusapuun oikeutetun asuinpaikka on. Jos elatusapuun oikeutettu ei kykene saamaan elatusapua kyseisen lain nojalla, sovelletaan tuomioistuinvaltion lakia (vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 2 kohta).[6] Jos elatusapuun oikeutettu ei kykene saamaan elatusapua näiden lakien nojalla, sovelletaan sitten sen valtion lakia, jonka kansalainen kumpikin osapuoli on (pöytäkirjan 4 artiklan 4 kohta).

34. Niiden lakien, joita voidaan soveltaa elatusvelvoitteen arviointiin vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan soveltamisalaan kuuluvissa tapauksissa, järjestys on kuitenkin erilainen. Jos nimittäin elatusapuun oikeutettu esittää vaatimuksen sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelallisen asuinpaikka on, sovelletaan tämän valtion lakia (lex fori). Jos elatusapuun oikeutettu ei kykene saamaan elatusapua elatusvelvolliselta lex forin nojalla, toiseksi sovelletaan sen valtion lakia, jossa elatusapuun oikeutetun asuinpaikka on.

35. Tämä tarkoittaa, että elatusapuun oikeutettu – päättäessään vaatia elatusapua elatusvelvollisen asuinpaikan viranomaisessa – voi vaikuttaa siihen, mikä laki on lähtökohtaisesti elatusvelvoitteen arviointiin sovellettava laki. Menettelyssä sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, elatusapuun oikeutettu ei voi kuitenkaan vaatia, että elatusvelvoitteeseen lähtökohtaisesti sovellettavana lakina sovellettaisiin (lex forin sijasta) sen valtion lakia, jossa hänen asuinpaikkansa on. Tätä lakia voidaan soveltaa vasta toiseksi, jos elatusapuun oikeutettu ei kykene saamaan elatusapua

6 Mikä tärkeintä, tällainen mahdollisuus on olemassa ainoastaan silloin, kun tuomioistuinvaltion laki ei ole sen valtion laki, jossa elatusapuun oikeutetun asuinpaikka on. Ks. ratkaisuehdotukseni 30.1.2018 KP (C-83/17, EU:C:2018:46, 48 ja 49 kohta).

elatusvelvolliselta lex forin nojalla. Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohta ei siten koske sovellettavan lain valintaa käsitteen varsinaisessa merkityksessä. Kyse on pikemminkin lain valinnasta välillisesti tai – viitaten ilmaisuun, jota unionin tuomioistuin käytti oikeuskäytännössään hieman toisessa asiayhteydessä – lain valitsemisesta tosiasiallisesti.[7]

36. Kun pannaan merkille tämä vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan erityisyys, on mielestäni tutkittava, pitäisikö tämän säännön soveltamisen vaikutukset rinnastaa elatusvelvoitteeseen sovellettavan lain täysimääräiseen valintaan, joka lähtökohtaisesti vaikuttaa kaikkiin tiettyä elatusvelvoitetta koskeviin menettelyihin.

b) Lex forin soveltamisen vaikutukset elatusapuun oikeutetun vireille panemaan menettelyyn

37. Palautan mieleen, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan perusteella osapuolet voivat erityisellä tavalla ”tiukentaa” kysymystä elatusvelvoitteeseen sovellettavasta laista valitsemalla sovellettavan lain vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 8 artiklan 1 kohdan perusteella. Tämän säännön perusteella tehty valinta vaikuttaa lähtökohtaisesti kaikkiin kyseistä elatusvelvoitetta koskeviin menettelyihin.

38. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen epäilys voidaan siten ilmaista seuraavasti: onko elatusapuun oikeutetun mahdollisuus vaikuttaa tässä sovellettavan lain osoittamiseen panemalla menettely vireille sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, rinnastettava vaikutuksiltaan osapuolten vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 8 artiklan perusteella tekemään sovellettavan lain valintaan?

39. Osapuolet voivat valita vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 8 artiklan perusteella yhden useammasta laista. Tämän pöytäkirjan 8 artiklan b alakohdan mukaan tämä valinta voidaan tehdä erityisesti määrittämällä sovellettavaksi laiksi sen valtion lain, jossa jommankumman elatusvelvoitesuhteen osapuolen asuinpaikka on valinnan tekohetkellä. Mikä tärkeintä, sen valtion lakia, jossa jommankumman osapuolen asuinpaikka on, sovelletaan valittuna lakina jokaiseen tätä elatusvelvoitetta koskevaan menettelyyn riippumatta siitä, käydäänkö tiettyä menettelyä tämän valtion viranomaisessa.

40. Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan lähtökohta on sen sijaan toinen. Kyse on ainoastaan lex forin soveltamisesta menettelyihin, jotka elatusapuun oikeutettu on pannut vireille sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on. Toisin kuin lainvalinnan osalta vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 8 artiklan perusteella tämän pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan tarkoitus ei ole siten sovellettavan lain ”tiukentaminen” tietyn elatusvelvoitteen osalta siten, että sitä sovellettaisiin sovellettavana lakina jokaiseen kyseistä elatusvelvoitetta koskevaan menettelyyn.

41. Lisäksi vuoden 2007 Haagin pöytäkirjassa nimenomaisesti erotetaan tämän pöytäkirjan 8 artiklan perusteella sovellettavan lain valinnan seuraukset sen 7 artiklan perusteella tehdyn valinnan seurauksista. Tämän jälkimmäisen säännön mukaan lex fori voidaan valita tiettyä menettelyä varten. Tämän säännön perusteella tehty valinta ei siten vaikuta tätä samaa elatusvelvoitetta koskeviin myöhempiin menettelyihin.

7 Tuomiossa 28.7.2016, Verein für Konsumenteninformation (C-191/15, EU:C:2016:612, 47 kohta) unionin tuomioistuin totesi, että valitsemalla sopimusvelvoitteeseen sovellettava laki sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista 17.6.2008 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 593/2008 (Rooma I) (EUVL 2008, L 177, s. 6) 4 artiklan 3 kohdan perusteella voidaan tietyissä tapauksissa ”tosiasiallisesti – – valita laki”, jota sopimukseen perustumattomaan velvoitteeseen sovelletaan. Näin unionin tuomioistuin viittasi oikeuskirjallisuudessa vakiintuneeseen jakoon sovellettavan lain suoraan ja välilliseen valintaan (Basedow, J., ”The Law of Open Societies – Private Ordering and Public Regulation of International Relations”, *Recueil des cours de l'Académie de la Haye*, osa 360, 2013, s. 239 ja sitä seuraavat sivut), joka määritetään toisinaan myös välilliseksi vaikutukseksi sovellettavaan lakiin (Pazdan, M., ”Kolizyjnoprawny wybór prawa a inne przejawy autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym”, teoksessa Matlak, A. ja Stanisławska-Koc, S. (toim.), *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Janoszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*,, Wolters Kluwer Polska, Varsova, 2013, s. 782 ja sitä seuraavat sivut).

42. Pöytäkirjan laatijat panivat siten merkille, että toisinaan lainvalinta tiettyä menettelyä varten voi olla elatusvelvoitesuhteen osapuolten edun mukaista, vaikka lähtökohtaisesti kumpikin heistä voi tämän jälkeen panna vireille uuden menettelyn, jossa tällä valinnalla ei enää ole merkitystä. Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan perusteella ei voida siten sulkea pois eri lakien soveltamista myöhemmissä näiden samojen osapuolten välisissä menettelyissä. Tällainen lähestymistapa tuntuu olevan sisällytetty tässä pöytäkirjassa käyttöön otettujen lainvalintasääntöjen järjestelmään.

43. Katson siten, että vaikutukset, jotka lex forin soveltamisella vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan perusteella on menettelyssä, jonka elatusapuun oikeutettu on pannut vireille sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, eivät ole samat kuin vaikutukset, jotka sovellettavan lain valinnalla tämän pöytäkirjan 8 artiklan perusteella on. Vaikutukset, jotka lex forin soveltamisella vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan perusteella on, muistuttavat tietyllä tapaa vaikutuksia, jotka on sovellettavan lain valinnalla tiettyä menettelyä varten vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 7 artiklan perusteella. Sen valtion lain soveltaminen, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan perusteella elatusapuun oikeutetun vireille panemassa menettelyssä ei siten johda siihen, että tätä samaa lakia on sovellettava elatusvelvollisen vireille panemassa uudessa menettelyssä.

c) Niiden vaikutusten rajoittaminen, jotka on vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan sääntöjen perusteella tehdyllä sovellettavan lain valinnalla

44. Näkemystä, jonka mukaan lex forin soveltaminen elatusapuun oikeutetun vireille panemaan menettelyyn ei vaikuta myöhempiin elatusvelvollisen vireille panemiin menettelyihin, puoltavat myös tietyt rajoitukset, jotka koskevat vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 8 artiklan perusteella tehtyä lainvalintaa ja joita tämän pöytäkirjan 7 artiklan perusteella tehdyllä valinnalla ei ole.

45. Ensinnäkin vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 8 artiklan 3 kohdan mukaan sovellettavaa lakia ei voida valita alle kahdeksantoista vuoden ikäisen lapsen elatusavun osalta.[8]

46. Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 7 artiklassa ei määrätä tällaisesta sovellettavan lain valinnan hyväksyttävyyttä koskevasta rajoituksesta. A. Bonomin selitysmuistion 111 kohdassa tämä selitetään siten, että riskit tiettyä menettelyä varten tehdystä lainvalinnasta ovat elatusvelvoitesuhteen osapuolille pienemmät kuin valittaessa laki tämän pöytäkirjan 8 artiklan perusteella, jolloin vaikutukset kaikkiin tätä samaa elatusvelvoitetta koskeviin menettelyihin ovat pysyviä. Tämä tarkoittaa, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 7 artiklan perusteella myös alle kahdeksantoista vuoden ikäinen lapsi voi yhdessä elatusvelvollisen kanssa valita sovellettavan lain tiettyä menettelyä varten.

47. Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaan ei ole myöskään nimenomaisesti sisällytetty vastaavaa rajoitusta, joka koskee sovellettavan lain sellaisen välillisen valinnan hyväksyttävyyttä, joka tehdään siten, että elatusapuun oikeutettu panee vireille menettelyn sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on. Tämä sääntö koskee sen sijaan muun muassa menettelyjä, jotka liittyvät vanhempien elatusapuun lapsilleen (vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 1 kohdan a alakohta). Kyse on siten myös elatusavusta alle kahdeksantoista vuoden ikäisille lapsille. Näin ollen tarkoitetaan henkilöitä, jotka eivät voisi valita sovellettavaa lakia vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 8 artiklan 1 kohdan perusteella tämän pöytäkirjan 8 artiklan 3 kohdassa käyttöön otetun rajoituksen vuoksi.

8 Pääasia on tosin pantu vireille vuonna 2015, kun taas pääasian elatusapuun oikeutettu on syntynyt vuonna 1996. Tämä tarkoittaa, että elatusapuun oikeutettu täytti 18 vuotta ennen pääasian vireillepanoa. Ei ole kuitenkaan selvää, oliko elatusapuun oikeutettu saavuttanut tämän iän jo sen menettelyn vireillepanon hetkellä, jossa annettiin 10.10.2014 tehty päätös. Tällä ei ole kuitenkaan ratkaisevaa merkitystä ensimmäistä ennakkoratkaisukysymystä koskevan tarkastelun kannalta. Unionin tuomioistuimen tulkintaa Haagin vuoden 2007 pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdasta käsiteltävän asian tuomiossa tullaan soveltamaan myös muihin kuin pääasian tosiseikkoihin.

48. Mielestäni myös vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan perusteella sovellettavaksi osoitettua lakia sovelletaan ainoastaan tiettyyn menettelyyn, jonka on pannut vireille elatusapuun oikeutettu sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on. Erilainen ratkaisu, jonka mukaan sen valtion lain soveltaminen, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, vaikuttaisi myös myöhempiin elatusvelvollisen vireille panemiin menettelyihin, sallisi vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 8 artiklan 3 kohdassa käyttöön otetun kiellon kiertämisen niissä tapauksissa, joissa elatusapuun oikeutettu on alle 18-vuotias. [9]

49. Toiseksi vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 8 artiklan 5 kohdassa määrätään, että elleivät osapuolet valinnan tekohetkellä olleet saaneet kaikkia tietoja ja olleet täysin tietoisia valintansa seurauksista, osapuolten valitsemaa lakia ei sovelleta, jos kyseisen lain soveltaminen johtaisi minkä tahansa osapuolen kannalta selvästi epäoikeudenmukaisiin tai kohtuuttomiin seurauksiin. Tällaisesta rajoituksesta ei määrätä vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 7 artiklassa.

50. Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdassa ei myöskään määrätä, että sen valtion lain soveltaminen, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, riippuu siitä, millaisia vaikutuksia elatusvelvoitesuhteen osapuoliin tämän valtion laki aiheuttaa. Tämä tarkoittaa, että – kuten A. Bonomin selitysmuistion 66 kohdassa todetaan – menettelyihin, jotka elatusapuun oikeutettu on pannut vireille sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, sovelletaan lex foria myös silloin, kun kyseinen laki on elatusapuun oikeutetun kannalta epäsuotuisampi kuin tämän elatusapuun oikeutetun asuinpaikan laki. Se, ettei vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdassa ole menetelty vastaavasti kuin tämän pöytäkirjan 8 artiklan 5 kohdassa, voitaisiin selittää sillä, että lex forin määrittäminen elatusvelvoitteen arviointiin sovellettavaksi laiksi ei ole pysyvä.

51. Katson siten, että edellä kuvatut Haagin pöytäkirjan 8 artiklan sekä tämän pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan väliset erot puoltavat näkemystä, jonka mukaan lex forin soveltaminen tämän jälkimmäisen säännön nojalla menettelyssä, jonka on pannut vireille elatusapuun oikeutettu sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, ei merkitse, että tätä lakia olisi sovellettava myös elatusvelvollisen vireille myöhemmin panemissa menettelyissä.

52. Vaikka päätelmät vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan systemaattisesta tulkinnasta tuntuvat minusta yksiselitteisiltä, tutkin seuraavaksi niitä tämän pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan tarkoituksen valossa.

4 Lex forin soveltamisen tarkoitus vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan perusteella

53. A. Bonomin selitysmuistion 66 kohtaan sisältyvien selitysten perusteella pääasiallinen syy sille, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdassa määrätään lex forin soveltamisesta menettelyihin, jotka elatusapuun oikeutettu on pannut vireille sen valtion viranomaisessa, jossa on elatusvelvollisen asuinpaikka, on pyrkimys välttää tilannetta, jossa elatusapuasiaa käsittelevä viranomainen soveltaa vierasta lakia. Se saattaisi nimittäin osoittautua aikaa vieväksi ja aiheuttaa tarpeettomia kuluja. [10]

9 Kiinnitin huomiota tähän kysymykseen ratkaisuehdotuksessani KP (C-83/17, EU:C:2018:46, alaviite 23).

10 Katso myös Walker, L., *Maintenance and Child Support in Private International Law*, Hart Publishing, Oxford–Portland, 2015, s. 83. Se on siten erilainen kuin vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 2 kohdassa määrätty menettely. Tämän säännön perusteella lex forilla on toissijainen rooli. Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 2 kohdan mukaan lex foria sovelletaan vasta, jos elatusapuun oikeutettu ei kykene saamaan elatusapua elatusvelvolliselta lähtökohtaisesti elatusvelvoitteeseen sovellettavan lain nojalla eli sen valtion lain perusteella, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on. Kyse ei siten ole menettelyn nopeuttamisesta ja sen kustannusten rajoittamisesta, koska joka tapauksessa lähtökohtaisesti sovellettava laki on sen valtion laki, jossa elatusapuun oikeutetun asuinpaikka on. Sen ei tietenkään tarvitse olla tuomioistuinvaltion laki. Lähtökohtaisesti tällaisissa tapauksissa ei sovelleta vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 2 kohtaa. Ks. ratkaisuehdotukseni KP (C-83/17, EU:C:2018:46, 48 ja 49 kohta).

54. Tässä asiayhteydessä kiinnitän huomiota tiettyyn sen menettelyn erityisyyteen, johon liittyen ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on esittänyt ennakkoratkaisupyynnön. Elatusvelvollinen on siis pannut pääasian vireille elatusapuun oikeutettua vastaan sen valtion tuomioistuimessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on (Itävallan tuomioistuimessa).

55. Kansainvälisessä siviiliprosessissa on laajalti omaksuttu ratkaisu, että kantaja voi panna oikeudenkäynnin vireille sen valtion tuomioistuimessa, johon vastaajalla on tietty liittymä. Kyseeseen voi tulla erityisesti vastaajan asuinpaikka. Tällainen lähestymistapa kuvastaa actor sequitur forum rei -periaatetta. [11]

56. Toisinaan toimivaltasäännöksissä säädetään poikkeuksia tästä periaatteesta. Ne ovat kuitenkin luonteeltaan poikkeuksellisia. Näin on esimerkiksi asetuksen N:o 4/2009 perusteella, joka antaa elatusapuun oikeutetulle mahdollisuuden panna vireille asia elatusvelvollista vastaan elatusapuun oikeutetun asuinpaikan tuomioistuimessa. Asetuksessa N:o 4/2009 ei sen sijaan ole säädetty vastaavasta säännöksestä, joka antaisi elatusvelvolliselle mahdollisuuden panna asia vireille elatusapuun oikeutettua vastaan elatusvelvollisen asuinpaikan tuomioistuimissa. Tämä perustuu siihen lähtökohtaan, että elatusapuun oikeutettu on ”heikompi osapuoli”, joka tarvitsee lisäsuojaa toimivallan osalta.

57. Tämä merkitsee, että käsiteltävän asian kaltaisissa olosuhteissa pääasia on vireillä tuomioistuimessa, joka ei lähtökohtaisesti ole toimivaltainen käsittelemään elatusvelvollisen vireille panemia elatusapuasioita elatusapuun oikeutettua vastaan. Toisen ennakkoratkaisukysymyksen sisällöstä voin kuitenkin päätellä, että ensimmäisen asteen tuomioistuin katsoi olevansa toimivaltainen käsittelemään elatusapuasiaa, koska elatusapuun oikeutettu vastasi asiassa kiistämättä tämän tuomioistuimen toimivaltaa. Asetuksen N:o 4/2009 5 artiklassa säädetään sellaisen tuomioistuimen, joka lähtökohtaisesti ei ole toimivaltainen käsittelemään elatusapuasiaa, mahdollisuudesta tulla toimivaltaiseksi elatusapuun oikeutetun vastaamisen johdosta. Tämä sääntö sitä paitsi mainitaan toisessa ennakkoratkaisukysymyksessä.

58. Jos käsiteltävän asian kaltaisissa olosuhteissa elatusapuun oikeutettu kiistäisi ensimmäisen asteen tuomioistuimen toimivallan pääasiassa, tämä tuomioistuin varmaankin katsoisi, että se ei ole toimivaltainen käsittelemään asiaa. Elatusvelvollisen olisi näin ollen pantava vireille menettely elatusapuun oikeutetun asuinpaikan tuomioistuimessa (Italian tuomioistuin). Tälle tuomioistuimelle elatusvelvollisen asuinpaikan valtion laki (Itävallan laki), jonka perusteella on päätetty elatusavusta 10.10.2014 tehdyssä päätöksessä, ei olisi lex fori vaan ulkomainen laki.

59. Se, että pääasiassa Itävallan tuomioistuimet soveltavat Itävallan lakia, ei voi siten olla perusteena sellaiselle vastaukselle ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen, jonka mukaan lex forin soveltaminen vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan perusteella elatusapuun oikeutetun vireille panemassa menettelyssä aiheuttaa sen, että tätä lakia sovelletaan seuraavaksi myös elatusvelvollisen vireille panemassa menettelyssä.

60. On totta, että pääasiaa käsitellään elatusvelvollisen asuinpaikan tuomioistuimessa (Itävallan tuomioistuimessa), jolle sen valtion laki, jonka perusteella elatusapu on aiemmin vahvistettu, on lex fori.

61. Tällaisesta tilanteesta ei olisi nimittäin kyse, jos elatusvelvollinen olisi vaatinut elatusavun määrän alentamista tuomioistuimessa, joka lähtökohtaisesti on toimivaltainen käsittelemään tämän pyynnön (sen valtion tuomioistuin, jossa elatusapuun oikeutetun asuinpaikka on). Tällaisessa tilanteessa sen valtion, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, lakia, jonka perusteella elatusavusta on päätetty 10.10.2014 tehdyssä päätöksessä, sovellettaisiin vastoin lähtökohtaa, johon tämän pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohta perustuu. Se ei nimittäin olisi lex fori.

11 Lazić, V., ”Procedural Justice for 'Weaker Parties' in Cross-Border Litigation under the EU Regulatory Scheme”, *Utrecht Law Review 2014*, osa 10, numero 4, s. 105, alaviite 38.

62. Tämän johdosta ja myös vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan tarkoituksen perusteella lex forin soveltaminen tämän säännön nojalla menettelyssä, jonka on pannut vireille elatusapuun oikeutettu elatusvelvollisen asuinpaikan tuomioistuimessa, ei merkitse, että tätä lakia olisi sovellettava myös elatusvelvollisen myöhemmin vireille panemissa menettelyissä.

5 Eri lakien soveltaminen elatusavun määrän korotusta ja vähentämistä koskevissa menettelyissä

63. Ymmärrän Portugalin hallituksen perustelun, jossa se toteaa, että myöntävän vastauksen antaminen ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen voi johtaa tilanteeseen, jossa keskenään kilpailevia, tapauksesta riippuen elatusavun määrän korotusta ja alentamista koskevia hakemuksia käsiteltäisiin eri lakien perusteella.

64. Yhdyn kuitenkin tältä osin komission esittämään näkemykseen, jonka mukaan tällainen mahdollisuus on sisällytetty vuoden 2007 Haagin pöytäkirjassa käyttöön otettujen lainvalintasääntöjen järjestelmään. Totesin sitä paitsi tämän ratkaisuehdotuksen 42 kohdassa, että se mahdollisuus, että elatusvelvoitteeseen sovelletaan näiden samojen osapuolten välisissä myöhemmissä menettelyissä eri lakeja, on luonnollinen seuraus sovellettavan lain valinnasta vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 7 artiklan perusteella tiettyä menettelyä varten.

65. Katson siten, että tarve soveltaa eri lakeja tätä samaa elatusapua koskevissa myöhemmissä menettelyissä ei puolla luopumista vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan systemaattisesta ja teleologisesta tulkinnasta, jonka mukaan lex forin soveltamisen vaikutukset elatusapuun oikeutetun vireille panemaan menettelyyn sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, rajoittuvat tähän menettelyyn.

66. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaisi ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen seuraavasti: vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa on tulkittava siten, että elatusapua koskeva ratkaisu, joka on annettu tuomioistuinvaltion lain perusteella menettelyssä, jonka elatusapuun oikeutettu on pannut vireille elatusvelvollista vastaan sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, ei merkitse sitä, että tämän valtion lakia sovelletaan myöhemmässä menettelyssä, jonka elatusvelvollinen on pannut vireille elatusapuun oikeutettua vastaan elatusavun määrän alentamiseksi.

B Toinen ennakkoratkaisukysymys

67. Toinen ennakkoratkaisukysymys on esitetty sen varalta, että unionin tuomioistuin katsoo, että pääasian kaltaisissa olosuhteissa riittävä edellytys soveltaa sen valtion lakia, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, ei ole se, että elatusavusta on aiemmin päätetty tämän lain perusteella. Toisella ennakkoratkaisukysymyksellä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa määrittää, vastaako elatusapuun oikeutetun vastaaminen asiassa viranomaisessa, joka ei lähtökohtaisesti ole toimivaltainen ratkaisemaan elatusapuasiaa, sitä, että ”[kyseinen elatusapuun oikeutettu] saatta[a] asian sen valtion, jossa elatusvelvollisella on asuinpaikka, toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi” siten kuin vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdassa tarkoitetaan. Tämä tarkoittaisi, että sen valtion lakia, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, sovelletaan pääasiassa tuomioistuinvaltion lakina.

68. Tätä taustaa vasten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että tilanteessa, jossa elatusvelvollinen esittää elatusapua koskevan vaatimuksen oman asuinpaikkansa viranomaisessa, elatusapuun oikeutettu voi kiistää kyseisen viranomaisen toimivallan.[12] Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy, pitäisikö siten katsoa, että elatusapuun oikeutettu, joka vastaa asiassa kiistämättä kyseisen viranomaisen toimivaltaa, pohjimmiltaan ”saatta[a] asian sen valtion toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi, jossa elatusvelvollisella on asuinpaikka” vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla.

69. Alexander Mölk ja komissio ehdottavat, että toiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastataan kieltävästi. Portugalin hallitus sen sijaan katsoo, että sen ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen ehdottaman vastauksen perusteella voidaan vastata toiseen ennakkoratkaisukysymykseen.

70. Toiseen ennakkoratkaisukysymykseen vastaamiseksi on siten tulkittava vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa sen määrittämiseksi, sovelletaanko tätä sääntöä pääasiassa.

1 Lex forin soveltaminen elatusvelvollisen vireille panemissa menettelyissä vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan sanamuodon mukaisen ja tämän pöytäkirjan systemaattisen tulkinnan valossa

71. Palautan mieleen, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa sovelletaan suppeaan ryhmään elatusvelvoitteita ja ainoastaan tietyntyyppiseen menettelyyn. Kyseinen sääntö koskee muun muassa vanhempien elatusapua lapsille (vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 1 kohdan a alakohta). Lisäksi sitä ei sovelleta kaikkiin menettelyihin, jotka koskevat vanhempien elatusapua lapsille. Tätä sääntöä sovelletaan ainoastaan, ”jos elatusapuun oikeutettu on saattanut asian sen valtion toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi, jossa elatusvelvollisella on asuinpaikka”.

72. On selvää, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohta on luonteeltaan poikkeussääntö. Epäilemättä sitä ei pidä tulkita laajasti. Mikään ei viittaa siihen, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa olisi sovellettava myös tilanteessa, jossa elatusvelvollinen panee menettelyn vireille asuinpaikkansa viranomaisessa. Tämä nimittäin tarkoittaisi, että tätä sääntöä sovellettaisiin kaikkiin menettelyihin elatusvelvollisen asuinpaikan viranomaisessa.

73. Lisäksi vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdassa määritetään sen soveltamisala ilmaisuilla, jotka koskevat tiettyjä menettelyllisiä olosuhteita. Kyseessä ovat tilanteet, joissa elatusapuun oikeutettu esittää vaatimuksen sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on. Tällaisia sanamuotoja ei sen sijaan löydy esimerkiksi vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 2 ja 4 kohdasta.

74. Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan laatijat muotoilivat siten tämän pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan määrätyllä tavalla ja määräsivät mahdollisuudesta soveltaa sitä tietynlaisissa menettelyllisissä olosuhteissa, mikä eroaa selkeästi pöytäkirjan 4 artiklan muista kohdista. 4 artiklan 3 kohdan poikkeusluonteen vuoksi sitä ei mielestäni pidä tulkita laajasti siten, että katsottaisiin, että tätä sääntöä olisi sovellettava myös elatusvelvollisen vireille panemaan asiaan. Erilainen näkemys voisi joissakin tilanteissa johtaa vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan soveltamiseen menettelyissä, joissa olisi sovellettava tämän pöytäkirjan 4 artiklan 2 kohtaa.

75. Katson siten, että vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan sanamuodon mukaiseen ja tämän pöytäkirjan systemaattiseen tulkintaan perustuvat päätelmät tuntuvat yksiselitteisesti sulkevan pois mahdollisuuden soveltaa lex foria elatusvelvollisen vireille panemissa menettelyissä elatusapuun oikeutettua vastaan sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on.

12 Katso myös tämän ratkaisuehdotuksen 54–58 kohta.

2 Vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan soveltaminen elatusvelvollisen vireille panemissa menettelyissä tämän säännön tarkoituksen valossa

76. Havaitsen tosin tiettyjä etuja, jotka johtuvat lex forin soveltamisesta elatusvelvollisen sen valtion viranomaisessa, jossa tämän elatusvelvollisen asuinpaikka on, vireille panemassa menettelyssä. Tällainen ratkaisu voisi toisinaan nopeuttaa menettelyä ja pienentää kuluja, jotka liittyvät elatusavusta päättävän viranomaisen tarpeeseen määrittää ulkomaisen lain sisältö.

77. Kuitenkaan itsessään se, että elatusapuun oikeutettu vastaa asiassa eikä kiistä toimivaltaisuutta, ei tarkoita, että elatusapuun oikeutettu suostuu tietyn lain soveltamiseen. Joissakin tapauksissa elatusapuun oikeutetun edun mukaista voi olla, että asian tutkisi elatusvelvollisen asuinpaikan viranomainen. Näistä samoista näkökohdista ei tarvitse kuitenkaan johtua, että elatusapuun oikeutetun edun mukaista on asian käsittely sen valtion lain perusteella, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on.

78. Sitä näkemystä vastaan, jonka mukaan vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa sovelletaan sellaisen viranomaisen menettelyssä, jonka toimivalta perustuu siihen, että elatusapuun oikeutettu on vastannut asiassa, puhuvat myös A. Bonomin selitysmuistion 114 kohtaan sisältyvät selitykset.

79. Kyseisessä muistiossa todetaan, että yhtäältä mahdollisuudella valita lex fori sovellettavaksi laiksi tiettyä menettelyä varten vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 7 artiklan perusteella ei ole merkitystä elatusapuun oikeutetun (joka kuuluu yhteen tämän pöytäkirjan 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuista ryhmistä) sen valtion viranomaisissa vireille panemissa menettelyissä, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on. Tilanteessa, jossa elatusapuun oikeutettu esittää vaatimuksen sen valtion tuomioistuimessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, lex fori on elatusvelvoitteeseen sovellettava laki vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan perusteella. Toisaalta elatusapuun oikeutettu ja elatusvelvollinen voivat valita lex forin sovellettavaksi laiksi tiettyä menettelyä varten vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 7 artiklan perusteella silloin, kun elatusvelvollinen esittää elatusapua koskevan vaatimuksen sen valtion viranomaisessa, jossa kyseisen elatusvelallisen asuinpaikka on, jos kyseinen viranomainen on toimivaltainen käsittelemään kyseisen asian.

80. Tämän ratkaisuehdotuksen 57 kohdassa totesin jo, että sen valtion viranomainen, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, voi tulla toimivaltaiseksi kyseisen elatusvelvollisen vireille paneman menettelyn osalta erityisesti sen johdosta, että elatusapuun oikeutettu vastaa asiassa. Tässä on siten kyse sellaisista olosuhteista, joita toinen ennakkoratkaisukysymys koskee.

81. A. Bonomin selitysmuistion 114 kohtaan sisältyvien selitysten valossa pääasian osapuolet voisivat vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 7 artiklan perusteella valita lex forin sovellettavaksi laiksi tiettyä menettelyä varten. Tämä tarkoittaa, että tässä menettelyssä ei sovelleta tämän pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa. Muussa tapauksessa lex forin valinta tiettyä menettelyä varten ei olisi mahdollinen, koska kyseinen laki olisi jo sovellettava laki vuoden 2007 Haagin pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan perusteella.

82. Totean yhteenvetona, että en löydä vakuuttavia teleologiseen tulkintaan perustuvia perusteita, jotka perustelisivat erilaisen ratkaisun omaksumisen kuin sen, johon Haagin vuoden 2007 pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohdan sanamuodon mukaiseen ja systemaattiseen tulkintaan perustuvat päätelmät viittaavat. Siten ei mielestäni ole perusteltuja syitä katsoa, että elatusapuun oikeutettu on pannut menettelyn vireille ainoastaan siksi, että hän vastaa asiassa eikä kiistä sen viranomaisen toimivaltaisuutta, jossa asia on vireillä.

83. Edellä esitetyn tarkastelun perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa tähän kysymykseen seuraavasti: Haagin vuoden 2007 pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa on tulkittava siten, että tätä sääntöä ei sovelleta tilanteessa, jossa elatusapuun oikeutettu vastaa asiassa menettelyssä, jonka elatusvelvollinen on pannut vireille sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, siitä huolimatta, että koska elatusapuun oikeutettu vastaa asiassa, tämä viranomainen tulee asetuksen N:o 4/2009 5 artiklan perusteella toimivaltaiseksi menettelyn osalta.

VI Ratkaisuehdotus

84. Edellä esitetyn tarkastelun perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa seuraavasti Oberster Gerichtshofin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin:

1) Elatusvelvoitteisiin sovellettavasta laista 23.11.2007 tehdyn Haagin pöytäkirjan, joka on 30.11.2009 tehdyn neuvoston päätöksen 2009/941/EY liitteessä, 4 artiklan 3 kohtaa on tulkittava siten, että elatusapua koskeva ratkaisu, joka on annettu tuomioistuinvaltion lain perusteella menettelyssä, jonka elatusapuun oikeutettu on pannut vireille elatusvelvollista vastaan sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, ei merkitse sitä, että tämän valtion lakia sovelletaan myöhemmässä menettelyssä, jonka elatusvelvollinen on pannut vireille elatusapuun oikeutettua vastaan elatusavun määrän alentamiseksi.

2) Haagin vuoden 2007 pöytäkirjan 4 artiklan 3 kohtaa on tulkittava siten, että tätä sääntöä ei sovelleta tilanteessa, jossa elatusapuun oikeutettu vastaa asiassa menettelyssä, jonka elatusvelvollinen on pannut vireille sen valtion viranomaisessa, jossa elatusvelvollisen asuinpaikka on, siitä huolimatta, että koska elatusapuun oikeutettu vastaa asiassa, tämä viranomainen tulee toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä elatusvelvoitteita koskevissa asioissa 18.12.2008 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 4/2009 5 artiklan perusteella toimivaltaiseksi menettelyn osalta.